

خرد از دیدگاه قبادیانی و

کانت

مؤلفان:

دکتر حجت اله اورکی

فاطمه کیانی

سرشناسه	: اورک، حجت‌اله، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: خرد از دیدگاه قبادیانی و کانت / مولف حجت‌اله اورک، فاطمه کیانی.
مشخصات نشر	: گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۴ ص.
شابک	: 978-622-02-0408-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۹۷-۱۰۱.
موضوع	: ناصرخسرو، ۳۹۴ - ۴۸۱ ق. -- دیدگاه درباره عقل‌گرایی
موضوع	: -- Views on rationalism Naser Khosrow
موضوع	: ناصرخسرو، ۳۹۴ - ۴۸۱ ق. -- دیدگاه درباره عقل
موضوع	: -- Views on reason Naser Khosrow
موضوع	: کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. -- دیدگاه درباره عقل‌گرایی
موضوع	: Kant -- Views on rationalism Immanuel
موضوع	: فلسفه Reason -- Philosophy
موضوع	: عقل‌گرایی در ادبیات Rationalism in literature
شناسه افزوده	: بنی فاطمه، ۱۲۷۶ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۸ / الف / ۱۳۸ PIR

خرد از دیدگاه قبادیانی و کانت

تالیف: دکتر حجت‌اله اورک - فاطمه کیانی

صفحه آرا و طراح جلد: بهاره عزت تبار

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری: ۱۰۴ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۱۰۰۰

شماره شابک: ۴-۰۴۰۸-۰۲-۶۲۲-۹۷۸

چاپ و نشر: نوروزی - ۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان

حق چاپ برای نویسندگان محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۱	پیش گفتار
۱۵	فصل اول: تبیین عقل و خرد
۱۵	معنای عقل در لغت
۱۶	عقل گرایی
۱۶	عقل در قرآن
۱۶	عقل در اصطلاح عرفا
۱۶	عقل در اصطلاح فلسفه
۱۷	اطلاقات فلاسفه درباره عقل
۱۷	تقسیم بندی عقل
۱۸	دیدگاه های سه گانه درباره تقسیم بندی عقل، به عقل نظری و عقل عملی
۱۹	عقل بن مایه حیات انسان
۲۰	عقل و تفکر از دیدگاه قرآن
۲۲	تعریف اصطلاحی عقل با تفکیک دو حوزه ی هستی شناسی و معرفت شناسی
۲۳	فرق عقل با فکر و استدلال
۲۳	اهمیت عقل
۲۵	فصل دوم: زندگی نامه ناصر خسرو
۲۵	زندگی نامه ناصر خسرو
۲۷	سفرها
۲۸	آثار ناصر خسرو
۲۸	فرقه اسماعیلیه آیین عقل گرایی
۲۹	علت پیدایش اسماعیلیه

۲۹	اصول عقاید اسماعیلیه
۳۰	نامهای اسماعیلیه
۳۰	عقاید کلامی اسماعیلیه
۳۱	معتزلیان و اسماعیلیه
۳۲	منشأ عقل در اندیشه ناصر خسرو
۳۵	فصل سوم: عقل و خرد از دیدگاه ناصر خسرو
۳۵	معنای عقل در اندیشه ناصر خسرو
۳۶	بازتاب - تل و خرد در دیوان ناصر خسرو
۳۷	عقل - یاس - اجتماعی
۳۹	عقل دینی
۴۱	راهبری عقل
۴۱	عقل پادشاه و سلاطین
۴۱	عقل جوینده یابنده
۴۲	عقل برگ و بار درخت وجود آدمی
۴۲	عقل تهذیب‌گر
۴۳	عقل خیرخواه
۴۳	عقل عاقبت‌اندیش
۴۳	عقل سنجشگر
۴۳	عقل شاکر
۴۴	تأثر ناصر خسرو از قرآن
۴۴	خصوصیات عقل و خرد
۴۵	عقل دانا و توانا
۴۶	عقل فساد ندارد
۴۷	عقل کل از مکان و زمان بی‌نیاز است
۴۷	عقل ساکن است
۴۸	عقل مجرد
۴۸	عقل معدن خیر و نیکی
۴۹	مرتبه‌ی نفس و میزان بهره‌مندی او از عقل

عقل و دین	۵۰
خویشکاری عقل	۵۳
آفرینش از دیدگاه ناصر خسرو	۵۳
فصل چهارم: زندگی نامه ایمانوئل کانت	۵۷
زندگی نامه ایمانوئل کانت	۵۷
محیط خانوادگی و اجتماعی ایمانوئل کانت	۵۷
شخصیت ایمانوئل کانت در زندگی روزمره	۵۸
گذر عمر، زن و ملامتی دغدغه‌های زندگی ایمانوئل کانت	۵۹
آداب معاشرت ایمانوئل کانت	۶۰
تدریس خصوصی خردایه ایمانوئل کانت	۶۱
شخصیت ایمانوئل کانت بعد از مرگ	۶۲
حیات علمی و فکری کانت	۶۲
فصل پنجم: عقل و خرد از دیدگاه ایمانوئل کانت	۶۵
نقد عقل محض	۶۵
تحلیل متعالی	۶۹
عقل عملی	۷۰
عقل از دید کانت	۷۲
فصل ششم: تطبیق عقل و خردگرایی از دیدگاه ناصر خسرو و کانت	۷۷
اوصاف عقل و خردگرایی از دیدگاه حکیم ناصر خسرو	۷۷
شروط لازم برای تحقق عقل و خردگرایی از منظر ناصر خسرو	۷۹
اوصاف عقل و خردگرایی از دیدگاه کانت	۸۱
شروط لازم برای تحقق عقل و خردگرایی از منظر کانت	۸۴
مشترکات عقل و خردگرایی از منظر ناصر خسرو و کانت	۸۷
تفاوت‌ها و اختلافات عقل و خردگرایی از منظر ناصر خسرو و کانت	۹۱
آموزه‌های تربیتی عقل و خردگرایی از منظر ناصر خسرو	۹۳
آموزه‌های تربیتی عقل و خردگرایی از منظر کانت	۹۶
منابع	۹۹

پیش‌گفتار

از آن جایی که یکی از موضوع‌های جهان‌شمول و محل اختلاف در فلسفه اسلامی و فلسفه غرب موضوع عقل است که معانی متعددی برای آن ذکر شده و مکاتب فلسفی، فکری و عقیدتی مختلف برداشت‌های متفاوت و گاه متناقضی از آن داشته‌اند. هنگامی که در تاریخ اندیشه‌های فلسفی نظر می‌افکند، بینید که عقل افلاطون با عقل ارسطو، عقل متکلمان با عقل عارفان، عقل دکارت با عقل کانت تفاوت دارد و هر کس معنای خاصی از آن اراده کرده، اینجاست که پیچیدگی مسائل خود را نشان می‌دهد و معلوم می‌شود که تلقی انسان‌ها از چیزی که انسان بودن آن‌ها به آن است، همان نیست. لازمه این اختلاف نظر آن نیست که گفته شود هر کس عقل خاصی دارد که متفاوت و بیابین با عقل دیگران است بلکه می‌توان گفت این اختلاف به دلیل اختلاف در تفسیر عقل است.

شناخت صحیح مفهوم عقل و عملکرد آن در نظام فلسفی کانت، ارتباطی تنگاتنگ با مفهوم عقل در میان اخلاف و اسلاف او دارد. برخلاف دیدگاه‌های قبلی، کانت، عقل قلمرو نامحدود در کاوش‌های خودش ندارد. وی در سال ۱۷۸۱، کتابی را تحت عنوان «نقد عقل محض»^۱ یا نقد اول به رشته تحریر درآورد، حدود و ثغور فعالیت عقل را در این اثر شناخت را مشخص می‌نماید. همچنین کانت کتاب «نقد عقل عملی»^۲ یا نقد دوم را در سال ۱۷۸۸ میلادی منتشر ساخت. این کتاب بخش عمده‌ای از نظام فکری او درباره اخلاق و حکمت عملی را در برمی‌گیرد. کانت در «نقد اول» بیشتر به تشریح و نقد کوشش عقل محض در دستیابی به آن دسته از اصول مابعدالطبیعی که وجودی مستقل از کیفیات و مصادیق کاربردی عقل نظری دارند، پرداخته است و در «نقد دوم» به بررسی عقل عملی در

^۱ - Critique of Pure Reason

^۲ - Critique of practical reason

زمینه‌های کاربردی و اخلاقی‌اش، نظر دارد. در «نقد اول» که در آن مفاهیمی چون آزادی، خداوند، و جاودانگی، فی‌نفسه مفاهیمی ناشناختنی قلمداد گشته بودند، تصریح می‌کند که در «نقد دوم»، که به ساحت عملی انسان می‌پردازد، دریافت این مفاهیم تابع مقتضیات عقل عملی است. شناخت مفهوم آزادی در پرتو قانون اخلاقی میسر می‌گردد؛ و مفاهیم خداوند و جاودانگی نیز، هرچند فی‌نفسه ناشناختنی باقی می‌مانند، ولی به‌موجب عقل عملی مفاهیمی ضروری دانسته می‌شوند، بدون آن‌که نیازی باشد تا برهانی خارج از عقل برای اثبات وجودشان بیان گردد و در نهایت؛ به مقایسه بین عقل علمی (عقلی که در هدایت اعمالمان از آن بهره می‌جوییم) و عقل نظری (به معنای عقلی که در چون‌وچرائی باورهایمان از آن استفاده می‌کنیم) می‌پردازد.

گرایش به خرد و تودیع آن، از برجسته‌ترین و مهم‌ترین خصوصیات نوشته‌های ناصر خسرو است. خردستان، او را مبانی فلسفه اعتقادی‌اش ارتباطی انفکاک‌ناپذیر دارد و نگاهی آماری به دیوان او، دیگر آثار وی نشان می‌دهد که مقوله‌ی عقل و خردگرایی از برجسته‌ترین مضامین فکری او بوده است. در اندیشه‌ی ناصر خسرو همانندی انسان با خدا به سبب عقل است. با توجه به این که فیلسوفان و حکیمان عقل‌گرا نامیده شده‌اند از جمله حکیم ناصر خسرو قبادیانی و کانت فیلسوف برجسته غرب که نماینده‌ی برجسته عقل‌گرایی به شمار می‌آیند. پژوهش حاضر سعی در تبیین عقل و خردگرایی و آثار تربیتی آن از منظر ناصر خسرو و فیلسوف بزرگ غرب کانت دارد. آشنایی با متد‌های این دو فیلسوف عقل‌گرا در باب عقل و خرد می‌تواند راه‌حل‌های جدیدی را در اختیار علمای تعلیم و تربیت و مربیان قرار دهد که در این پژوهش مدنظر قرار خواهد گرفت. از آنجا که دانسته‌های بشری مرز نمی‌شناسند و دانش نگارندگان نیز به تناسب با فرموده حکیم عمر خیام نیست که؛

هرگز دل من ز علم محروم نشد کم مانند ز اسرار که معلوم نشد
هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز معلوم شد که هیچ، معلوم نشد

بر این پایه از دانشجویان عزیز، و گرامی همکاران فرهیخته و خوانندگان با دانش و اندیشه استدعا داریم که با رهنمودهای خضر مانند و ارزشمند خود ما را در طی طریق‌ای وادی پر خطر و خطیر یاری نمایند تا در چاپ بعدی کتاب بر دیده آید و مورد استفاده

قرار گیرند. بدین منظور می‌توانند از طریق مؤسسه فرهنگی نشر اثر یا راه ارتباطی نویسنده که خواهد آمد مکاتبه فرمایند.

به قول حکیم توس :

دلی کز خرد گردد آراسته یکی گنج گردد پر از خواسته
شکیبایی و هوش ورای و خرد هژبر از بیایان به دام آورد
زدانش بود جان و دل را فروغ نگر تا نگر دی به گرد دروغ

در پایان از همه ی گرامیان خود که با تحمل و شکیبایی بسیار، انجام این امر مهم را مقدور ساخته با فراهم آوردن محیطی آرام، فرایند تألیف این مجموعه را سرعت بخشیده‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

بشکوه باشید

به شادی و خرمی و پدرامی

حجت اله اورک

فاطمه کیانی

بهار ۱۳۹۸